

Aktualnost kršćanskog identiteta u suvremenom društvu

Petar Barun

U svim je vremenima izvorno kršćanstvo privlačilo ljude. Uvijek je Radosna vijest ponajviše odjekivala kroz iskustvo Boga onih ljudi za koje je papa Pavao VI. rekao da *druguju s Bogom kao da vide Nevidljivoga*. Čini se da za takvim prisutnim Bogom nasušno žeda današnje društvo. Upravo takvo specifično kršćansko iskustvo postaje ključna točka u razrješavanju gorućih pitanja kršćanskog identiteta u suvremenoj globalizacijskoj strukturi svijeta. Samo to iskustvo neutralizira komercijalizaciju religije. Bog ne može biti u funkciji egoističnog razvoja, zdravlja, užitka i ideologije, koliko god *New Age* i drugi religijski pokreti takvog boga promovirali.

Zabrinjava li nas sekularizacija?

Svjetske društvene promjene koje su se događale tijekom tisućljeća, sada se dramatično mijenjaju samo u nekoliko desetljeća. Malo tko se nadao da će proces sekularizacije u 20. stoljeću u zapadnoeuropskim zemljama tako uznapredovati. Ne tako davno pune su crkve u srazu s tehnološkim, gospodarskim postignućima tijekom triju desetljeća ostale gotovo prazne a da nitko ne može dati precizan odgovor što se to zbilo. Kako to da zemlje s bogatom kršćanskom tradicijom, s lijepim i prostranim crkvama, s respektabilnim intelektualnim potencijalom nisu primjerenije odgovorile na velike promjene u suvremenom društvu. Ni jedan ozbiljniji teolog ne sumnja u to da je poziv Crkve biti duša društva. Ali kako? To je vrlo aktualno pitanje, jer brojni projekti nisu postigli očekivani učinak. Koji je način pastoralnog rada danas bitan da bi Crkva zaista postala kvasac modernog društva? Profesor pastoralne teologije na Katoličkom sveučilištu u Leuvenu u jednoj je živoj raspravi

iskreno priznao da su gotovo svi katehetski projekti u zapadnoj Crkvi doživjeli brodolom. Na prvi pogled takva njegova izjava može nam se činiti preradikalna, ali je njegov stav potpuno u suglasju sa stavovima simpozija Vijeća biskupske konferencije Europe, koji je održan još godine 1985. te objavljen u dokumentu pod naslovom »Evangelizirati sekulariziranu Europu«. U tom se spisu navodi: »Posvuda vidimo golemi katehetski napor: katehetska formacija, uklapanje roditelja, novi programi i priručnici, zatim cijela audiovizualna logistika... Događa se dakle nešto, ali je li to dovoljno i ono bitno? Većina kateheziranih nema vjere ili jako malo. Njihova prva evangelizacija mora se tek dogoditi.« (Vijeće biskupskih konferencija Europe, *Evangelizirati sekulariziranu Europu*, KS, 1986., str. 52.) Ovakva sekularizacija sve više zahvaća hrvatsko društvo i njegovu Crkvu. Postoji nemali broj ljudi koji smatra da mi znamo što je sekularizacija i da ona u nas nema velike šanse. Moje je mišljenje da smo premalo spremni za takvu *bitku*.

Doduše, naša je Crkva preživjela razdoblje komunizma, ali zapadnoeuropska sekularizacija znači moderni izazov našoj Crkvi. Ona nije ideološki neprijatelj koji se nameće izvana, nego je nalik na *karcinom* koji razara iznutra. U Bruxellesu sam upoznao vrlo vrijednog župnika koji se godinama borio protiv duha sekularizacije u svojoj župi. Iz godine u godinu – kako mu se broj župljana smanjivao, na sve se je moguće načine trudio zaustaviti sekularizacijski val. Gledajući desetljećima svoje pastoralne neuspjehe, izgubio je vjeru da postoji uopće šansa zamaha nove evangelizacije. Usprkos tomu i dalje je besprijekorno vjeran svećeničkoj službi. Bila mi je novost u jednoj osobi otkriti nesebičnu vjernost Bogu i Crkvi s jedne strane, a, s druge strane, *svećenički ateizam* od kojega je duboko patio. Da se sličan proces događa u katoličkoj Irskoj, doznao sam od irskoga svećenika koji mi je u jednoj rečenici sažeo kako živi Crkva u njegovoj domovini: onoliko koliko ekonomski standard u zemlji raste, toliko kopni vjernički život. Sekularizacija i globalizacija svekoliko su izmijenile pogled na život, navike i potrebe ljudi. Suvremeno se društvo stubokom promijenilo, a crkveni se govor nije razvijao u dijalogu s modernim društvom. Razumijevanje znakova vremena nije dostatno ako ga ne prate primjerene i učinkovite mjere: treba ojačati vjernike da bi bili kadri oduprijeti se negativnim silnicama sekularizacije. Treba ih obdariti iskustvom živoga Boga kako bi Njegovom snagom mogli biti mirni usred uzburkanog mora današnjice.

Paralizira (ili motivira) li nas globalizacija ?

Globalizacija sa svojom moćnom infrastrukturom snažno pogađa i ranjava suvremenog čovjeka ma gdje bio. Ono što se događa na makroplanu vrlo brzo prodire u mikropore društva. Komunikacijska tehnologija omogućuje enormni protok informacija. Preko malih ekrana u svaku obitelj *ruku pod ruku* prodiru dobro i zlo cijeloga svijeta. Mnogo više nego prije čovjek je pozvan sam razabirati što je dobro, a što destruktivno za njegovu vlastitu egzistenciju. Čovjekova je ljestvica vrednota danas kudikamo više na ispitu nego u prethodnim generacijama. Zar je čudno da drastične promjene u društvu izazvane tehnološkim dostignućima, slobodnim tržištem, promjenama na području zdravstva i obrazovnog sustava većina ljudi doživljava kao vrtoglavicu. Čovjek koji biva konfrontiran s razarajućim slikama i mnogobrojnim devijacijama lako gubi osjećaj za vrijednosni kriterij. Čovjeku se s pravom čini da gubi orijentaciju. Ne samo da suvremeni čovjek gubi orijentaciju nego gubi i kontrolu nad društvom oko sebe. Postalo je mnogo teže utjecati na svoju okolinu, jer je lokalno zamjenilo globalno.

Globalizacijska struktura svijeta nije nastala *preko noći*, nego promišljeno po fazama. Sve se događa pomicanjem velikog globalizacijskog kotača na snažnim polugama kao što su G7, IMF, WTO, OCEDE i sl. Mnogi ljudi uopće nisu svjesni u kojoj mjeri velike institucije diktiraju život običnog čovjeka. Čini mi se da se na naše društvo u figurativnom smislu može primijeniti pripovijest o žabama koje u normalnim okolnostima, kad ih bace u vruću vodu, odmah iskoče i spase se. Ali kad ih stave u mlaku vodu i postupno zagrijavaju, žabe se prilagođavaju sve dok nije prekasno, dok ne prokuhaju. Posljedice su globalizacije vidljive na svakom koraku, u obiteljskom životu, kao i na društvenom i crkvenom području. Kako u njoj prepoznati pozitivne elemente, a isto tako bez straha suočiti se s negativnim kretanjima? Držati se uspravno uz toliko zgušnjutoga zla moguće je tek uz iskustvo obilatog dobra.

Duhovni vakuum i religijski pluralizam

Današnji je čovjek izložen velikim pritiscima zbog stalnih promjena. On postaje sve napetiji, nesigurniji, osamljeniji, ili je sam sebi dostatan, ili se zanosi velikim vizijama čitajući gomile knjiga o uspjehu. U postkomunističkom, postateističkom vremenu, ljudi

zaista tragaju na sve načine da bi ponovno pronašli svoj izgubljeni duhovni identitet.

Religioznost je sastavni dio ljudske prirode. Iskonska je čovjekova potreba da se spoji s Nekim (*religare*). No, pitanje je je li to Bog.

Postoje brojni centri moći unutar društva, od političkih do znanstvenih institucija, od gospodarskih organizacija do medija, a nitko od njih nije u potpunosti indiferentan na religiozna pitanja. Pitanja povjerenja i etički profil tvrtki bitni su elementi u donošenju poslovnih odluka. Osim racionalne i emocionalne inteligencije, sve se više uzima u obzir duhovna inteligencija. Zanimljivo kako ona u literaturi obuhvaća različite aspekte univerzalnih religijskih vrijednosti. Na tim univerzalnim religijskim principima gradi se nova globalna etika. Ona u tradicionalno kršćanskim zemljama postupno zamjenjuje kršćansku etiku.

U globalizaciji svijeta novi religijski pokreti vide svoju šansu za daljnju ekspanziju. Lako se transformiraju, jednostavno prodiru u društvo kroz menadžersku edukaciju, gospodarska umrežavanja i druge forume. Hrvatske su kompanije poodavno zasute specijaliziranim programima s renomiranim svjetski priznatim stručnjacima. Ma koliko bili kritični prema takvim trendovima stvari se neće promijeniti jer se društvo fragmentiralo. Crkva je tek jedan segment društva, ona nema više monopola u oblikovanju pojedinca i društva. Svaki je pokušaj restauracije moći Crkve u društvu u tom kontekstu unaprijed osuđen na neuspjeh i potpuno promašen.

Religiozni koktel duhovnosti može se kušati u manjim mjestima, što je ne tako davno bilo nezamislivo. Nekad su na selu učitelj i religiozni predstavnici bili nedodirljivi autoriteti, danas to više nisu. Novi religijski pokreti, svjesni ove činjenice u tom duhovnom vakuumu vide svoje potencijalno tržište, primjenjuju nove metode rada, vrlo su pokretljivi, bez većih teškoća ulaze u dijalog sa svima onima koji žele razgovarati o temi vjere. Takvi pojedinci ili grupe imaju neograničeno mnogo vremena za njih, nudeći im različite religiozne sadržaje. Etablirane religije u svijetu nemaju ni izbliza ovakvu elastičnost. Raznovrsna ponuda religioznih proizvoda dostupna je gotovo svima, ona se sve više komercijalizira pod vidom preventivne zaštite mentalnoga zdravlja i nerijetko kao dobar lijek protiv različitih simptoma stresa. Valja religijski pluralizam gledati u afirmativnom kontekstu. Pod utjecajem sekularizacije i globa-

lizacije čovjek se nalazi u »zrakopraznom« prostoru. Potrebni su mu čvrsti temelji ako hoće svoj život oblikovati poput stabilne kuće. Tu se pruža šansa crkvenom pastoralu. Odgovor Crkve na čovjekovo traganje trebao bi se konkretizirati osmišljenim ciljanim programima koji će bogatstvo izvorne kršćanske duhovnosti ponuditi na globalnome tržištu duhovnih proizvoda. U ovom vremenu Crkva se ne bi nikako smjela zatvoriti u sebe, nego prihvatiti izazov.

Crkva i kršćanski identitet

Navikli smo gledati Crkvu kao veliku zajednicu, ali po svim pokazateljima Crkva budućnosti neće biti takva. U Europi se, statistički gledano, broj kršćana stalno smanjuje. Nakon razdoblja novih strategija prilagođavanja društvu i tradicionalističkih refleksa zaštite, umor pa čak i depresija zahvatili su tradicionalne Crkve. Nedavno je sam belgijski kardinal Danneels u jednoj TV emisiji o strukturnom pomanjkanju svećenika rekao da su »oficiri« obeshrabreni. Europa, koja je bila obilježena »kršćanskim« pečatom, u nacrtu novog ustava Europske zajednice zaobilazi »Boga«. To je nedvojbena signal da su kršćani postali jedna od manjina. Prema znanstvenim podacima realno je očekivati da će Azija – u kojoj obitava oko polovica ljudske populacije na svijetu – u bliskoj budućnosti postati ekonomska velesila, a samim time politički čimbenik u globalnim interesima. Naravno da će se ovo premještanje odnosa snaga u svijetu odraziti i na Crkvu u cjelini. Postotak azijskih kršćana samo je oko 2%.

Indija će u vrlo skoroj budućnosti biti zemlja s najviše stanovnika na svijetu. Tu se godišnje rađa 12 milijuna novorođenčadi. U toj zemlji broj je kršćana prema nekim statistikama oko 4-5 %. Ove i druge demografske činjenice u svijetu nametnut će Crkvi daljnje izazove. Pastoralni rad i ciljevi u ovakvim su okolnostima posve različiti nego u Europi. Stoga je, na primjer, zanimljivo iskustvo jednog isusovca koji je godinama uspješno vodio eminentni koledž u Bombaju (Indija). Tu katolici specifično pastoralno djeluju među hindusima i muslimanima preko obrazovnog sustava. Njihov je način rada prepoznat i cijenjen u društvu.

Slično iskustvo otkrio sam u Engleskoj. Tko barem malo poznaje povijest Crkve u Engleskoj, razumije što znači ondje biti i op-

stati kao katolik. Tu te ugodno iznenađuju bliska povezanost i neopterećeni suradnički odnosi između laika i hijerarhije. Koliko god u javnom društvenom životu katolici nemaju potpore, njihovo je djelovanje u društvu prepoznatljivo po poduzetnom laikatu i kvalitetnim katoličkim školama. Svjesni okruženja u kojem žive engleski su katolici vrlo ekumenski usmjereni, bez bojazni da bi izgubili svoj identitet. Oni su svjesni vjernici koji žive svoj katolički identitet; to ih čini drukčijima i prepoznatljivijima na svim razinama obiteljskog, crkvenog i društvenog života.

Već iz ovih primjera se vidi da kredibilitet Crkve neprijeporno ovisi o njezinoj autentičnosti. Zato je fundamentalno pitanje u čemu se sastoji kršćanski identitet. Uvriježeno je mišljenje da netko posjeduje kršćanski identitet time što je išao na vjeronauk, pohađa nedjeljom euharistiju, ide na velike kršćanske manifestacije, drži do morala. Ali kršćanski identitet nije u nauku, ni u moralu, ni u liturgiji, ni u sudjelovanju u masovnim okupljanjima vjernika. Srž kršćanskog identiteta temelji se ponajprije na osobnom iskustvu da je Bog sam u Isusu iz Nazareta ušao u naš svijet da obasja našu egzistenciju i pokaže put u život. To je temeljno iskustvo prvih kršćanskih vjernika koje je utemeljilo Crkvu. To je iskustvo Božje prisutnosti poput žive klice; ono čini kršćanski identitet. Bez te biti pripadnost Crkvi je periferna – kulturološka. Doduše, može biti protkana tradicionalnim vjerskim običajima, ali je lišena duhovne snage i vjere da Evanđelje može dati kvalitetu našem životu. Posvuda gdje su sekularizacija i globalizacija uzele zamah, tradicionalne Crkve uviđaju nužnost otkrivanja izvornoga kršćanstva. Sve je raširenija aktualizacija prvokršćanskog katekumenata u Crkvi. Tamo gdje se zaista primjenjuje, rezultati ohrabruju: male jezgre svjesnih kršćana bude nađu.

Katolici prepoznatljivi u hrvatskome društvu?

Živim u Hrvatskoj, zemlji koja se ponosi statističkim podacima da je katolička, ali se nikad nisam ozbiljnije pitao koliko je ona zaista kršćanska. Uzet ću za primjer tek jedan aspekt društvenog života. Tražimo pravdu na međunarodnim sudovima očekujući da će njihove presude biti pravedne, i s pravom to zahtijevamo. Ako gledamo drugu stranu medalje, naime, kakvo je sudstvo u našoj zemlji, onda je zaključak poražavajući. Zar je moguće da smo u

vlastitoj zemlji manje pravno zaštićeni i nepravedni prema vlastitim građanima?

Po svim pokazateljima, u zemlji obilujemo katolicima, ali je upitno koliko tu ima među nama pravih kršćana. Uostalom, što mene kao rimokatolika čini ili bi trebalo činiti drukčijim od drugih Hrvata? Po čemu smo mi katolici prepoznatljiviji u hrvatskome javnom životu? Samo ako posvješćujemo korijene naše vjere, ako produbljujemo ono izvorno kršćansko, mi imamo kvalitativno nešto više ponuditi suvremenom društvu. Samo tada će Crkva u Hrvata moći postati duša modernog hrvatskog društva.

Na izazove nove sekularizacije, globalizacije, religijskog pluralizma u Hrvatskoj treba *djelotvorno* odgovoriti. Koliko god razglabali o negativnim kretanjima u svijetu i željeli da nas zaobiđu, stvari će se odvijati onoliko koliko im mi to o(ne)mogućimo svojim djelovanjem. Važno je *sada* razlučiti ono što je bitno od onoga što je periferno i prema tome postaviti pastoralne prioritete.

Sva svjetska zbivanja, sve što se događa na makroplanu putem informacijske tehnologije spušta se na mikroplan u lokalne zajednice. Zato se konkretno na mikroplanu bitka mora odigravati u župama. Sržno je pitanje jesu li naše župe na takvo što spremne?

U svijetu se već odavno pokazalo da samo *religiozno servisiranje* vjernika ne donosi željene rezultate. I u nas su takve pojave vidljive, svima je *jasno* da nakon sakramenta krizme u mladih pada interes za vjernički život. Tamo gdje je proces sekularizacije opustošio crkve postalo je jasno da se neminovno urušavaju one župe koje nisu pripremljene da budu navjestitelji Radosne vijesti. Budućnost se Crkve vidi u živim zajednicama koje se rađaju iz nove evangelizacije. Pripadnost kršćanstvu kao dio kulture naprosto je neodrživa pred iskušenjima u kojima se nalazi današnji čovjek. »Zato će trebati u suvremenoj situaciji (u školi, župi, u raznim životnim i radnim situacijama) stvoriti mjesta i trenutke prvog navješćivanja. Trebat ćemo naći novo oruđe i nova mjesta za prvu evangelizaciju. Potrebne su nam nove metode i novi tip evangelizatora« (usp. Isto, str. 52-53). Ova izjava biskupa Europe u našoj situaciji još je aktualna kao izvrsna pastoralna preventiva. Ali, hoćemo li biti mudri i na vrijeme se organizirati? Svakako bi bilo naivno misliti da nas čeka lagani zadatak. Mnogo je programa u Europi koji nisu donijeli plodove. Ali ima i primjera gdje je nova evangelizacija ipak zaživjela u praksi. Sjećam se jednoga filipin-

skog svećenika s bogatim iskustvom vođenja dijecezanskoga katehetskog ureda i župe. Iz vlastita mi je iskustva svjedočio kako se njegova statična župa transformirala u dinamičnu zajednicu vjere tada kad se odlučio više posvetiti duhovnosti, molitvi i religioznom iskustvu. Karakteristično je za njegov model integracija redovnog i pastoralnog rada u školama, suradnja temeljnih laičkih zajednica, te otvorenost prema laičkim inicijativama u kojima svatko sudjeluje prema karizmama. Naglasio je kako smatra važnim potaknuti *pluralnost* u Crkvi, inače nema mjesta za one koji žele nešto mijenjati, a samim time sužava se prostor za dijalog i kreativnost. Ako je, naprotiv, župna zajednica svjesna svojega kršćanskog identiteta, ona se može pojaviti na »granici« religije i društva, i na taj način »inovatorski« djelovati u svijetu.

Potrebna je jaka funkcionalna vjerničko-laička struktura u društvu i Crkvi – rekao mi jedan drugi svećenik u inozemstvu, ali je to nemoguće bez *konkretnog projekta* s jasnim ciljem, sadržajem, inventivnim nositeljima i najmanje pet godina mukotrpnog rada: »Učite na našim greškama, jer cijena koju smo mi na Zapadu platili je golema.«

Umjesto zaključka

Divovski sustavi obavještavanja preko masovnih medija pojačavaju posvemašnju zabrinutost, sve se mijenja, nema sigurnog uporišta za koje se čovjek može uhvatiti. Sve učestalije pred nama iskrsavaju nove situacije koje dodatno pojačavaju unutaraju tjeskobu i spram njih se u hodu moramo odrediti. Obiteljske, društvene, civilizacijske vrijednosti znatno su se izmijenile i u tom je procesu sve više onih koji smatraju da su moralne vrijednosti fikcija. Odgovori na ovako goruća pitanja ne trpe odgađanja. Ono što je neprijeporno, to je koncilski *povratak izvorima* koji se nameće kao jedina logična mogućnost. Tamo gdje se povratak dogodio, tamo se vide plodovi. To godinama svjedoče sudionici seminara hrvatskog modela evangelizacije. Autentična kršćanska duhovnost ima u obilju toga što može ponuditi suvremenom čovjeku. I oni koji je žive zanimljivi su. Tamo gdje je duhovnost uistinu živa, pronaći će načina kako da vrednote Evanđelja prenesu novim naraštajima. Njoj će neminovna globalizacijska kretanja biti šansa da sa svojom porukom dođe do svakog čovjeka, a ne da bude razarajući faktor. Ako je duhovnost izbljedjela, tada je ne mogu nadomjestiti

ni do savršenstva razrađeni programi. U Hrvatskoj se uvijek nešto sustavno pokušava činiti, ne nedostaje želje za promjenama. Ali ipak mi nije poznat ni jedan *projekt* koji kadrovski osposobljava svećenike i vjernike laike da se mogu uhvatiti u koštac s problemima koji su već sada prisutni i s onima koji će, zasigurno, doći. Formalno kršćanstvo, crkvene institucije, redovničke zajednice i laičke vjerničke udruge koje žive na periferiji Crkve i društva same će se od sebe urušavati, jednostavno zato što žive izvan prostora i vremena. Čovjek koji ima egzistencijalno iskustvo Boga sposoban je ne samo preživjeti nego kreirati sadašnjost i samim time aktivno utjecati na budućnost Crkve i društva.